

DESESTRUCTURACIÓ DE L'AGRICULTURA CATALANA PER RAÓ DEL FET URBÀ

Andreu Peix Massip

El principal fet territorial que defineix Catalunya és el que gairebé la meitat de la població es localitza, s'aglomera, a Barcelona i les seves rodalies. Si li sumem les seves comarques d'influència arribem al 70% i sumant-li el segon centre industrial del Baix Camp-Tarragonès ens trobem amb una estreta faixa litoral del Baix Camp al Maresme on es concentra el 77% de la població catalana.

En l'extrem oposat, es contraposa una àmplia zona de comarques deprimides que ocupen una tercera part del territori i en canvi sols engloba un 3% de la població.

Es produeix, per tant, una estructura dualista, hi ha dues Catalunyaes:

- per un cantó, a Barcelona i tota la faixa litoral que també inclou Reus-Tarragona, s'hi acumula més dels 2/3 de la població entaforada sobre una estreta faixa;
- més del 90% del territori, en canvi, és ocupat per menys del terç de la població.

En les zones d'alta concentració de la població es produeix una aglomeració excessiva ja que en elles s'acumulen la major part de les activitats a Catalunya, en elles però els nivells d'equipaments empitjoren, el trànsit està congestionat, s'arriba als índexs de contaminació més elevats, i es produeixen a més, greus diseconomies.

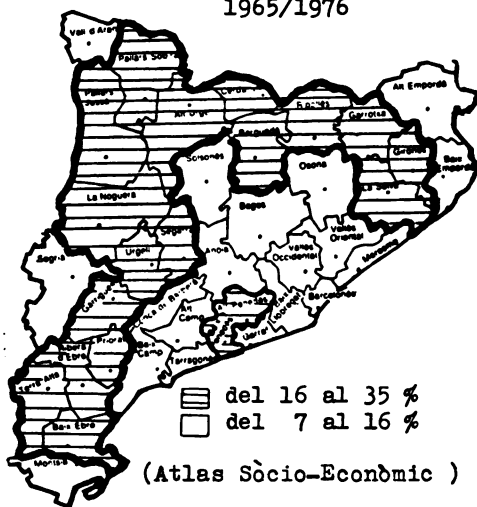
En les zones deprimides es produeix una major pèrdua de població activa agrícola que no pas en les zones densament poblades. Per això ens trobem que les vuit comarques d'Alta Muntanya (cota superior als 800 m) sols arriben a obtenir una producció agrícola, sumades, equivalent a la de les dues comarques urbanes veïnes de Barcelona (Baix Llobregat i Maresme).

Per exemple, el cens ramader de qualsevol de les comarques d'Alta Muntanya, ben dotades en pastos, és ben migrat. Un sol poble de la comarca d'Osona arriba a disposar d'un cens de vaques superior a qualsevol d'elles. La *desestructuració* d'àmplies zones del país és total, són les "comarques a tancar". En elles els serveis estan molt degradats. L'escola està concentrada, els tallers de reparació de maquinària, el fuster, l'electricista, el metge,... cada vegada s'han d'anar a buscar més lluny. Les condicions de vida es fan cada vegada més difícils. Les noies sols busquen casar-se amb els qui se'n van. L'índex de solters entre els agricultors, o els matrimonis en edat avançada, són molt elevats. El traspàs generacional de l'explotació agrària, cada vegada es fa més difícil en aquestes zones.

Però per a comprendre la interrelació entre el fet urbà i l'agricultura abans hauríem d'haver descrit, encara que fos breument, la realitat de la funció agrària al Principat, cosa que procurarem esbossar a continuació. El nostre és un país de pendents i per tant de marges de pedra seca, d'espones i de feixes, en els vessants de les muntanyes. Tota la Catalunya Nova es manté per sota els 650 mm de pluja anual en ella el regadiu es fa imprescindible. A l'Urgell es troba la zona regada més àmplia d'Europa amb les seves 70.000 *hes*, establertes

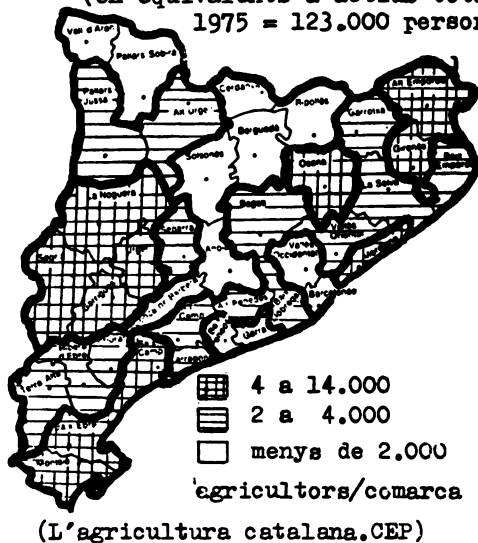
pàg. 2

Disminució de la població activa
1965/1976

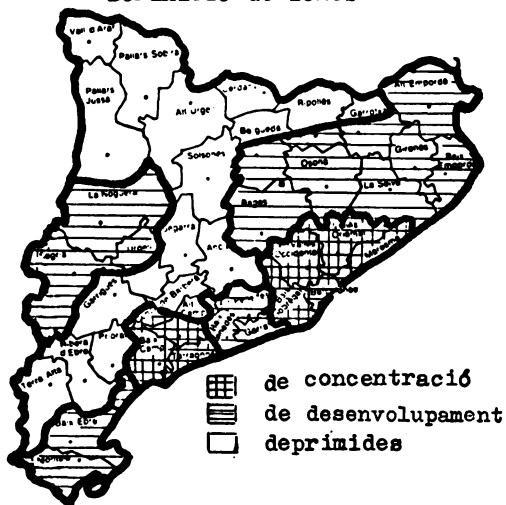
pàg. 3

Població activa agrària
(en equivalents a actius totals
1975 = 123.000 persones)

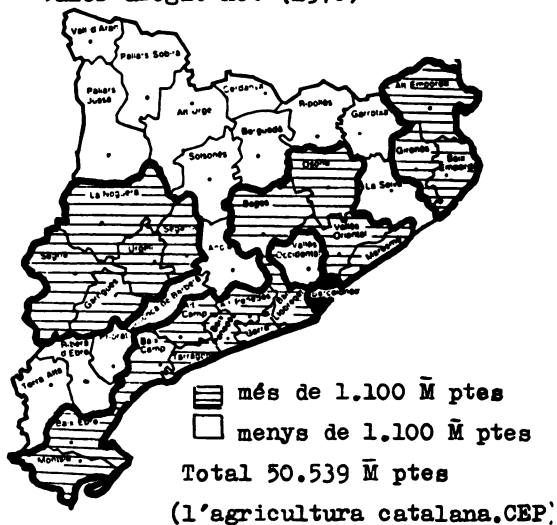
pàg. 19

Definició de zones

pàg. 3

Producció agrària
Valor afegit net (1976)

per iniciativa privada. La geografia catalana no ajuda per tant la funció agrícola i, en canvi, es produeix una agricultura més intensiva que a altres zones de l'Estat, suport d'un major nombre d'agricultors. La participació de la renda agrària entre la dels diferents sectors productius al Principat és reduïda i no permet apreciar *la importància de la producció agrícola que aconsegueix el 10% de l'espanyola*, superant altres regions típicament agràries com Aragó o Extremadura. La producció agrària no sols és important a Lleida (36% del total català), sinó també en les "províncies" del litoral: Barcelona (20%), Tarragona (14%) i Girona (10%).

De fet, estudiant la distribució de la població agrícola, ens trobem que, a major població no agrícola, es produeix una major fixació de població activa agrícola. L'explicació es trobaria que en requerir la població urbana uns aliments i, per tant, una agricultura específica horto-frutícola, subministradora de productes frescos adaptats a les necessitats del mercat, potencia la fixació d'una *agricultura periurbana aprofitant la renda de situació*, en la seva proximitat.

Per això, després del Segrià, de llarg la primera comarca agrícola catalana, ens trobem que el Maresme o el Baix Llobregat figuren entre les principals comarques productores agrícoles tot i les agressions que sofreixen a causa de l'impacte urbà. Apareix, per tant, el segon fet diferenciador de l'agricultura catalana en veure's afavorida pel fet urbà en el sentit de la proximitat a un important mercat de consum.

Aquesta renda de situació permet la supervivència d'una població agrària que sota les mateixes condicions agro-climàtiques a part el fet urbà, no seria rendible a altres zones de l'Estat. S'hauria de complementar també aquest efecte beneficiós de la proximitat a una gran concentració el fet que aquesta comporta el que a Catalunya es trobin el 30% de les indústries agro-alimentàries espanyoles. Les indústries agro-alimentàries han buscat la proximitat al consumidor, però afavoreixen així les zones agrícoles més pròximes que les hi subministren les matèries primes. Entre aquestes indústries destaca la dels transformats càrnics que s'ha desenvolupat conjuntament amb la de pinsos a partir dels ports de Tarragona i Barcelona per on arriba el panís i la soja americans. Catalunya és el primer centre productor de carn de pollastre i ous (Tarragona) i de porc (Lleida i Barcelona), en la seva major part en integració vertical, segons la qual la indústria financia tota la producció i l'agricultor únicament hi posa la mà d'obra i les instal·lacions.

Aquesta proximitat ha significat així mateix l'entrada de les innovacions més ràpidament que a altres zones per la proximitat de les empreses productores de mitjans de producció radicades a Catalunya (tractors, fito-sanitaris, adobs, instal·lacions ramaderes, maquinària...). D'aquesta manera s'han pogut mantenir elevades productivitats. Davant d'una propietat de la terra molt dividida, l'agricultor ha optat per augmentar el tamany de l'explotació per la intensificació, enfront de la rigidesa del mercat del sòl, amb una major inversió en mitjans de producció. També a partir de la ciutat s'hauria difós el que podríem denominar un cert esperit empresarial en tota la seva zona d'influència, tancant així el cicle de la "fertilització creuada" entre l'agricultura i els altres sectors a Catalunya.

Protegides per la serralada litoral, apareixen quatre comarques especialment dotades climatològicament per a la producció de primors. Es tracta del Maresme, el Baix Llobregat i el Baix Camp, a més del Delta de l'Ebre. A part aquesta darrera zona, les tres comarques citades coincideixen amb les zones de gran concentració industrial. En elles, tot i les agressions que sofreixen per la proximitat als grans nuclis urbanitzats del país, la funció agrícola continua reproduint-se. A mesura que el sòl urbanitzat va ocupant sòl agrícola, l'agricultura —l'horto-fructicultura— s'intensifica, s'especialitza. Al Maresme s'han especialitzat en la flor i el cultiu sota plàstic de planta ornamental de test. En els sòls de secà de gran pendent, però, sorrencs de descomposició granítica, per la seva orientació a llevant, han pogut desenvolupar el cultiu del maduixot primerenc, amb rec localitzat. Al Baix Llobregat, "l'horta de Barcelona", els antics arrossars van anar transformant-se en camps d'ensiam "trocadero"

per a l'exportació. Actualment aquesta producció s'ha traslladat al Delta de l'Ebre, amb majors disponibilitats de sòl. Per a sobreviure l'horticultor s'ha convertit en menudista. El vespre prepara els seus productes i a primera hora del matí, amb les dones de la família es trasllada a la parada que ha adquirit en els diferents mercats de barri. D'aquesta manera l'horticultor està plenament connectat amb els desitjos del consumidor i va variant la seva producció segons l'evolució dels seus gustos, al dia. En el secà del Baix Llobregat, en la montanya que té molt bona orientació a llevant s'han especialitzat en el cirerer primerenc. En ambdós exemples de comarques periurbanes ens trobem amb el cas típic de l'agricultura que es va adaptant a les diferents circumstàncies per les quals va travessant, reproduint-se en les zones més allunyades a mesura que és expulsada per la ciutat, però que de cap manera decreix sinó que es veu potenciada per la cada vegada major concentració de població, que comporta, per tant, una major demanda d'aliments frescos. Aquest fet queda reforçat en les dues comarques periurbanes descrites en tractar-se, a més, de zones especialment privilegiades per les seves característiques meteorològiques que les fan irrepetibles en altres punts del Principat (aquest no és el cas del Vallès o del Penedès), a part el Baix Camp i el Delta de l'Ebre, com ja hem indicat. Per tant hem de considerar el sòl agrícola d'ambdues comarques, junt amb el Baix Camp, com de no renovable amb el que pot comportar l'ocupació de cada hectàrea en el descens de la producció agrícola catalana. Molt sovint els urbanistes no comprenen que mitja hectàrea de plàstic en la zona permet viure àmpliament una família pagesa.

En aquestes zones es produeix la contradicció que *sobreviuen gràcies a la ciutat però serà finalment ella la que acabi per destruir-les*.

Un altre fet definidor de la nostra agricultura és el baix índex de *població activa agrària que assoleix escassament el 5%*, molt menor a la d'altres països veïns amb índexs de desenvolupament similars o fins i tot superiors (Suïssa el 6%, Holanda 6%, Itàlia 8%, França 10%). A partir de la necessitat en aliments del Principat, dels quals es veu forçat a importar-ne la meitat, es podria potenciar el sector. Però, en canvi, pel desequilibri produït amb la desertització d'àmples zones en contraposició a la gran densitat de població del litoral, s'ha produït una *pèrdua de pes específic i fins i tot de "massa crítica"*, tant per desproporcionament per un cantó, com per l'ocupació dels millors sòls en les zones agrícoles privilegiades, el que impedeix la possibilitat de la continuació de la funció agrària en elles. D'aquesta manera es van desestructurant zones en les quals les explotacions podrien ser perfectament rendibles i racionals. Una política territorial equilibradora, permetria descongestionar el litoral dotant d'equipaments les zones deprimides, recuperar zones de conreu abandonades, frenar l'ocupació de noves terres de gran producció i recuperar índexs de població activa agrícola "europeus".

Però encara queda un altre element que és, al capdavant, el millor definidor del territori perquè és el més escàs. Per a Catalunya, el factor que definirà prioritàriament els diferents assentaments urbans o les produccions possibles, serà l'aigua. En general, tot el litoral català, el més urbanitzat, sofreix d'una gran escassetat d'aigua menys, és clar, el delta de l'Ebre. Però de fet, el que ha salvat la funció agrària en aquestes tres comarques repetidament citades ha estat l'escassetat d'aigua, factor limitatiu per a l'establiment en aquestes zones d'una encara major concentració industrial.

El fet d'iniciar el complex petro-químic a Reus-Tarragona pot ser degut a moltes causes, però recordem-ho, va néixer de soca-rel en un polígon industrial creat en combinació entre el president de la Diputació, l'alcalde de Tarragona i el Governador d'aleshores. En morir el President, l'alcalde va anar a parar a la presó i el Governador va haver de dimitir, davant de les irregularitats. Per l'altre cantó, de sempre, els cacics del Delta han procurat boicotejar qualsevol assentament industrial en la seva zona perquè tenien la repercussió en els salaris dels jornalers agrícoles nombrosos en la comarca.

Evidentment la política de trasvassos que es pretén realitzar portant aigua cap a les in-

dústries (a bon preu i sense contaminar), en comptes d'establir-les on es troba l'aigua, significarà l'anihilació final de les tres zones úniques de primors a Catalunya.

Una altra alternativa que lògicament haurien de pagar les empreses afectades, seria el de depurar les aigües brutes que llencen al mar contaminant-lo i tornar-la a aprofitar en comptes de sostreure-la de zones allunyades amb la intensificació dels desequilibris que això comporta.

Les agressions al medi agrari

En els ambients de l'ordenació del territori es menyspreen, per desconeixement, les agressions al medi rural que comporten tot tipus d'assentaments urbans amb tot el seu complex de necessitats en equipaments, comunicacions i servituds de tota mena. Aquestes agressions no es poden apreciar en tota la seva complexitat a menys que s'estudiïn de prop i des d'una òptica agrària. Per això, la descripció d'una realitat concreta, la de les agressions urbanes en les zones densament poblades —que és on s'agreugen— ens ajudarà a comprendre millor el problema, ja que solament repassant-les una a una i analitzant-les en la seva creació podrem comprendre la magnitud de les seves conseqüències. Aquestes agressions han produït unes accions concretes per part dels agricultors afectats en una ja llarga història de "lluïtes urbanes camperoles".

Per a una aproximació global al tema, hem agrupat els diferents tipus d'agressions en quatre apartats:

- vies de transport, de conducció i comunicació
- poblament dispers
- activitats esportives i d'oci
- extraccions d'àrids

Sota l'epígraf de *vies de transport, comunicació i conducció* agrupem autopistes, carreteres, línies de ferrocarril, canonades ("pipe-lines"), aqueductes, línies elèctriques...

Les autopistes, en ser les primeres en haver afectat modernament àmplies faixes agrícoles, "lògicament" sobre els millors sòls de les valls, són les més conegudes. A la seva ocupació de sòl en concret, cal sumar-hi l'afectació fins a 100 metres a banda i banda de la via, amb la prohibició de construir. La forta oposició ha aconseguit paralitzar fins avui la continuació de l'autopista de Mataró en una zona privilegiada on una família pagesa pot viure de la terra amb mitja hectàrea d'hivernacle produint flor o planta de test.

Encara s'han de realitzar les obres de la xarxa arterial de carreteres així com el famós eix transversal de Catalunya que ha de travessar el Principat de Lleida a Palamós, per a desenrotllar les comarques interiors.

Ha de subratllar-se la funció implícita en el planteig de les noves vies de comunicació, de la transmissió de l'especulació del sòl des dels centres urbans (que ja han esgotat els sòls disponibles com és el cas de Barcelona) cap a les noves zones que posa en comunicació.

A nivell agrícola a part de la mateixa ocupació del sòl cal tenir especialment en compte totes les repercussions que produeix la irrupció en un sòl agrícola aïllat qualsevol de les activitats urbanes, amb les servituds que comporta. És el cas de les noves carreteres que, a més de la "incomunicació" que comporta en produir l'anul·lació de camins tradicionals, per la prohibició de la circulació de maquinària, pels embossos fan augmentar la duració del trajecte fins la finca...

Per això repetidament els pagesos demanen que en les zones densament poblades s'obligui a encerclar totes les finques afectades pel traçat de la nova via de comunicació a fi de preservar-les de les conseqüències de la millor comunicació (robatoris, violències sense sentit, pols...). A més insisteixen en la preservació dels camins agrícoles tradicionals i que s'ar-

ribi a prohibir la circulació dels no-agricultors. En el fons es tracta que es creïn “polígons agrícoles” si es vol que la producció agrària es mantingui en aquestes zones, amb tots els equipaments conjunts de portades d'aigua, drenatges, línies elèctriques, unificació de tipus de tanques per a reduir la pèrdua de terreny, servei de guarderia rural interior etc... a més dels camins interns.

Un altre factor no menyspreable produït per les vies de comunicació en les zones densament poblades és la creació de sòl marginal que queda envoltat restant incomunicades les parcel·les en quedar tancats tots els accessos a la possible entrada de maquinària. Aquests sòls s'abandonen, arriben a sumar superfícies importants i signifiquen focus de contaminació que afecten les zones agràries properes.

Encara s'està construint el *ferrocarril* que enllaçarà Montmeló amb El Papiol, creuant el Vallès, per tal de reduir el tràfec de trens pel centre de Barcelona (túnel del carrer Aragó i port), inclòs el famós tren nuclear. Evidentment travessa zones fortament afectades, produeix un fort fraccionament del territori aïllant parcel·les que resten d'aquesta manera abandonades, així com explotacions senceres, en reduir-se el tamany pel terreny expropiat i una vegada trencat l'equilibri, no resulten ja rendibles.

Ha de senyalar-se també la repercussió a causa de l'ocupació temporal i la consegüent destrossa de terrenys agrícoles durant la construcció de les obres, a més de l'eliminació de desguassos naturals amb la possible inundació d'àmplies superfícies durant les èpoques de pluges a causa dels nous terraplens.

Un altre signe dels darrers temps: la construcció de canonades, de “pipe-lines”, com són el gasoducte Barcelona-València-Bilbao, o anteriorment de l'etilenoducte Tarragona-Martorell (Solvay), a més del recent oleoducte Tarragona-Saragossa. A elles s'hi han de sumar les ja tradicionals esteses elèctriques entre les quals han destacat darrerament la de la Central Nuclear d'Ascó a Barcelona al llarg de la cadena prelitoral. En els tres casos els pagesos van haver de tallar camins, bloquejant-los amb els seus tractors o vehicles, fins arribar a un tracte amb les empreses expropiadores, que, com a mínim, els indemnitzés de les afectacions que implicaven.

Cada canonada significa l'ocupació de 16 metres d'amplada en què no es podrà realitzar cap plantació profunda. De totes maneres, potser la pitjor repercussió es produeix en el moment de la seva construcció: se segueixen les línies de màxima pendent, amb la futura repercussió en l'erosió del sòl, es construeix a preu fet i això fa que es trenquin desconsideradament tot tipus de marges, camins etc... a més de la destrossa que comporten els moviments de terres, les explosions, els moviments de les màquines, els robatoris en l'època de les collites... Fins i tot, el punt més “positiu” d'aquestes obres es troba que les afectacions es produeixen sempre en les mateixes finques en anar-se creant uns corredors de comunicacions, de transport, de canonades, energètics, amb la total desmembració de les explotacions afectades. Són molts els agricultors del Penedès afectats consecutivament pel tren, per l'autopista, per l'etilenoducte i el gasoducte que la segueixen paral·lelament, a més de les esteses elèctriques. La propera afectació la produirà l'aqüeducte Ebre-Barcelona.

Tota concentració urbanística o obra pública implica l'establiment en la seva proximitat, per estalviar els costos de transport de *plantes d'extracció d'àrids* a més de la seva manipulació (trituració i rentat). A una major concentració urbana li correspondrà una major superfície afectada per l'extracció d'àrids. En tot el Delta del Llobregat és pràctica comuna la venda de la capa superior d'al·luvió per a utilitzar-la en la construcció. L'empresa està obligada a reomplir el forat i arriba a pagar fins dos milions per hectàrea. En no controlar-se aquesta extracció, les empreses provistes amb excavadores per a grans fondàries assoleixen els 30 metres de profunditat, superant les permeses ja que arriben a nivells inferiors als dels aqüífers subterranis. La situació encara es complica més en reomplir aquests pous d'extracció amb escombraries, clandestinament i de nit, cobrint-les a continuació amb terra. Amb aquesta operació queden contaminats directament els aqüífers. Evidentment les escombra-

ries que es llencen clandestinament en aquests forats solen ser les no admeses pels serveis municipals d'escombraries, deixalles de productes químics altament contaminants. Aquests aquífers tardaran varis anys en descontaminar-se per la lentitud del seu moviment, a diferència de les aigües superficials en les quals les contaminacions no són tan greus en no repercutir els anys successius.

El pou d'extracció, quan es torna a l'agricultor, convenientment reomplert i anivellat, a causa de la fermentació de les escombraries a mesura que es va aposentant, es va desnivellant fins arribar a assolir un aspecte llunàtic. Rarament aquest sòl es tornarà a cultivar per la dificultat del seu anivellament. Àmplies faixes del Baix Llobregat estan quedant d'aquesta manera estèrils.

Tot això es complementa amb la injecció directa al subsòl de residus que les empreses químiques no poden llençar als rius superficials, ja que ho tenen prohibit; el control d'aquestes injeccions és especialment difícil. Aquest és el cas de les aigües amb bor al Baix Llobregat o els pous amb residus de pells adobades al Maresme.

Cal afegir a aquesta *contaminació dels aquífers* l'extracció incontrolada de les aigües subàlvies en les zones de gran escassetesa com són el Maresme, el Baix Llobregat i el Baix Camp, especialment per part de les empreses privades dotades de potents bombes. D'aquesta manera s'ha arribat ja a la salinització dels aquífers d'àmplies zones del litoral que les ha fetes irrecuperables, amb el consegüent abandó en no poder-se regar. Aquesta salinització que s'està introduint terra endins, al Delta del Llobregat arriba ja a St. Boi.

S'ha d'afegir-hi el problema de la realimentació dels aquífers. A l'extensió de les superfícies construïdes o asfaltades, s'ha de sumar-hi la dels pous d'extracció reomplerts amb escombraries que no filtren. La mateixa cosa passa amb el llit dels rius que queden recoberts d'una capa de productes químics, dels abocats als rius que n'impedeixen la filtració. Per descomptat que el sòl que millor permet la realimentació de les aigües subàlvies són els sòls agrícoles.

En el llit del Llobregat es produeix un nou fenomen combinat de destrucció d'aquífers: la Confederació Hidrogràfica permet aprofitar les arenas dels llits dels rius fins un metre de profunditat (en realitat es profunditza fins els 8 metres). Precisament se cita aquesta causa com la principal que va afectar els fonaments del pont medieval a Molins de Rei en la Nacional II als Quatre Camins. Curiosament l'empresa que té cedit aquest aprofitament, renta els àrids amb aigua del riu que torna a continuació amb l'argila, fruit del rentat, i que va recobrint els espais intersticials del llit, impermeabilitzant-lo. Ja que no permet la realimentació de l'aquífer, la Confederació els lloga els seus tractors perquè llaurin el llit per tal de preveure les grans avingudes d'aigua.

És clar, les plantes de manipulació d'àrids s'estableixen generalment sobre sòl agrícola quan signifiquen una funció totalment urbana.

Els millors sòls urbans solen ser els més bons terrenys agrícoles, amb pendents reduïdes. Més endavant discutirem aquest problema de l'ocupació del sòl agrícola per a les necessitats directament urbanes. Però els danys que l'urbanisme produeix sobre el sòl agrícola, més que els de la seva ocupació física i real, són sobretot els produïts per les expectatives que qualsevol activitat urbana produeix en les zones del voltant per raó de l'efecte especialment multiplicador del *problema dispers*.

Un dels grans problemes que afecta el país és la gran extensió del sòl urbanitzable que en molts anys no arribarà a ocupar-se. Els plans d'urbanisme que s'estan realitzant en aquests moments a Catalunya s'estan limitant en molts casos a legalitzar l'existent, prohibint l'ocupació de més superfícies ja que de moment tenim dotacions de sòl per a 50 anys com a mínim.

En principi, si no qüestionéssim el creixement urbà (almenys a les zones de gran concentració), hauríem de defensar el creixement tipus taca d'oli en el sentit que cada construcció s'hauria d'establir al costat d'una ja existent. El propietari d'una àmplia zona, tocant

una zona urbanitzada, que vulgui obtenir ràpidament importants rendiments, estarà interessat en iniciar la urbanització del sòl de la seva propietat a partir de l'extrem més allunyat de la zona ja urbanitzada. D'aquesta forma pot obtenir preus elevats per la venda del sòl urbanitzat, però també pot vendre l'espai intermedi a bons preus, per les expectatives que es creen en ell.

Avui dia, àmplies zones agràries del país en què en centenars d'anys no es podrà construir, es veuen afectades per aquestes expectatives d'especulació, que estan incidint greument en la funció agrícola, ja que l'agricultor no podrà adquirir-les a causa del seu preu elevat, en esperar-se futures rendibilitats urbanes, i haurà d'aconcentrar-se conreant-la a precari.

A més, tota zona urbana crea unes fortes servituds en el seu entorn. La població dispersa multiplica aquestes superfícies afectades per l'assentament urbanístic. Entre les principals conseqüències del poblament dispers destaca especialment el problema dels robatoris i dels actes vandàlics, que arriben a impossibilitar totalment la producció agrària en aquestes zones (robatoris de collites, de maquinària, destruccions gratuïtes d'arbredes...). Tal com han hagut de fer molts ajuntaments urbans, s'han reforçat els serveis de guarda rural. Segueixen en importància els problemes de la contaminació, des dels de la pols dels camins fins la de la contaminació de les aigües. A fi de no interferir amb les aigües del Llobregat que s'utilitzen per a ús domèstic, s'ha utilitzat el canal de reg agrícola, denominat de l'Infanta, construït al seu temps pels propis agricultors, per a canalitzar les aigües de l'Anòia, molt contaminades per les fàbriques de paper, així com les de la riera de Rubí. I els agricultors dels Delta del Llobregat utilitzen aquestes aigües per a regar. Les autoritats sanitàries s'han vist frenades fins avui de prohibir el reg amb aquestes aigües per les conseqüències socials que produiria. De totes maneres, en aquests moments, la Corporació Metropolitana de Barcelona té previst utilitzar el pressupost de cobriment d'aquest canal per a evitar-ne les emanacions en passar per les poblacions, per a depurar les aigües i eliminar el problema de les males olors i, a més, poder utilitzar les aigües per a regar sense cap risc per a la salut.

Sovint són també greus els problemes de la contaminació ambiental per les emanacions de les fàbriques; això és important en les proximitats dels polígons industrials amb problemes periòdicament de fitotoxicitat, a més de la dels cremadors il·legals. Els abocadors d'escombraries espontànies constitueixen també un problema greu per la presència incontrolada de rosegadors o de colles de gossos mig salvatges (això s'agreuja l'hivern en les zones de segones residències en quedar abandonats a la seva sort una vegada passat l'estiu.).

Un aspecte més greu que el de les segones residències en urbanitzacions és la construcció en sòl agrícola, mantenint les normatives sobre superfícies mínimes de sòl cultivat, de construccions per als caps de setmana. En aquest moment la Generalitat no concedeix cap permís amb aquesta finalitat. De totes maneres s'estan adquirint moltes masies abandonades per part d'urbans amb tot el que signifiquen d'*element distorsionador del món agrari*. Els no agricultors ràpidament posen cadenes en els camins utilitzats tradicionalment pels agricultors, tanquen boscos, impedeixen que s'instal·lin granges en les seves proximitats... Per la forta oposició d'aquests elements estranys al sector, l'agricultor no podrà realitzar les seves funcions productives en zones cada vegada més àmplies.

A major densitat de població en les zones urbanes, i per tant menor disponibilitat d'equipaments o de parcs en la ciutat, aquesta produeix una àrea d'influència en la qual s'estableixen aquests equipaments, les zones verdes que ella no ofereix, per a les *activitats esportives i de l'oci*. Evidentment sobre sòl agrícola que sempre resultarà més barat que l'urbanitzat i que a més permetrà un major apropament "a la naturalesa" al soci del club de lleure.

La defensa de la funció agrícola passa també, per tant, per la potenciació de les zones verdes en les ciutats. A títol d'exemple mentre a Roma es disposen de 20 m² per habitant, de parcs, i a París de 18 (i parlo de ciutats denses), a Madrid s'assoleixen els 10 m²/habitant i a Barcelona tan sols els 5,3 m²/hab. de verd públic.

Les motocicletes de trial, el buscador de bolets, de cargols, d'espàrregs, el caçador, els càmpings, els caravanings, les pistes de tenis, els petits aeroports privats... són clares activitats urbanes que s'estableixen sobre sòl agrícola i el distorsionen.

Ara, davant la crisi per la qual passen les urbanitzacions de segones residències, ens trobem amb la nova oferta de places de caravanings que apareixen als voltants de Barcelona i que no deixa de ser la nova modalitat de "caseta del Canadà" per al parcel·lista potencial, proletaritzat per la crisi. És clar que el caravaning il·legal o el club de tennis establerts sobre sòl agrícola denunciaren l'assentament d'una granja en les seves proximitats.

Alternatives aportades

No em puc sostreure de comentar el Document presentat al Parlament Català per part de l'actual Govern de la Generalitat denominat: "Directrius i esquema del Pla Territorial de Catalunya" publicat el passat mes de març de 1981 en el Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya i a partir del qual s'hauran de redactar les lleis ordenadores del sòl i de les aigües. Aquest material és especialment important per tot el que significa de síntesi de política territorial que s'espera per als propers anys.

Es tracta d'un document molt complet, de 35 pàgines en què sols una i mitja es dediquen al sector agrari (contra dues per a la indústria, dues i mitja per al turisme...). Per això no profunditza en els problemes del sector i no aporta gaires alternatives quan sobretot es queda en un nivell molt descriptiu, tot i que defineix l'agricultura com "l'activitat definidora de l'ocupació de la major part del territori".

Reconeix la gran concentració barcelonina i tarragonina qualificant-la d'aglomeració excessiva, establint que s'han d'evitar aquestes grans concentracions d'activitats concretes en aquests punts del nostre territori. Indica que fins i tot a Barcelona, els estàndards d'equipaments empitjoren, el trànsit està congestionat a més de la gravetat de la contaminació. En aquestes zones, afirma que el creixement haurà de ser qualitatiu en comptes de quantitatiu, contenint el seu creixement o millor encara fent-lo decreïxer.

En canvi, parlant de Tarragona i del seu sòl industrial, la defineix com la principal reserva de sòl industrial de Catalunya. De 4.000 *hes* sols estan ocupades 1.000 mentre que encara en queden 3.000 per ocupar. Per tant queda a l'aire la qüestió que si en aquesta zona definida de gran concentració, encara triplicarà la indústria que s'hi ha d'establir, així com la població, congestionant encara més la zona, a part el problema de la manca d'aigua per a aquestes indústries a establir. Per a tot Catalunya actualment es disposa de prou sòl industrial com per a *doblar* el parc actual i crear 450.000 nous llocs de treball (que correspondrien a més de 2 milions d'habitants, sense comptar els serveis necessaris per a aquesta nova població, el que pràcticament significaria doblar també la població catalana). El sòl industrial, a més es troba en les zones de concentració i és escàs en les de desenvolupament. Si hi afegim el que s'afirma més endavant que "la crisi dificulta les mesures coactives" tot i que la concentració "ja presenta diseconomies", sembla ser que no volen ser gaire exigents en aquest aspecte de limitar el model de concentració seguit fins ara i que irremediablement el creixement industrial es realitzarà en les actuals zones definides com de greu concentració.

També surt el paper de les comarques i del problema de la dicotomia catalana litoral/zones deprimides. S'afirma que la realitat del territori "significa la voluntat d'afirmació d'un poble que ha assumit uns valors i unes formes de vida que han conformat i conformen la seva personalitat" i que "s'ha de potenciar aquesta realitat anul·lant les implicacions negatives". El problema es troba però que la major part de sòl català no es tornarà a repoblar, el procés és irreversible i màxim es podria frenar; la crisi i l'alt índex d'aturats en les zones industrials ja l'ha parat. De totes maneres aquest redactat sols es queda en una declaració de bones intencions ja que no s'intenta cap mesura per a reequilibrar el país.

Se subratlla també que són els municipis entre 20 i 50.000 habitants els que ofereixen

els millors nivells de dotació essent ja acceptables a partir de 10.000. Cap a aquests nivells haurien de tendir els caps de comarca per a poder "comarcalitzar" de nou Catalunya; quan, a més, l'existència de bons nivells d'equipaments atrauen activitats industrials i població.

S'hi afegeix també que la rendibilitat de la inversió en equipaments no pot regir-se per un criteri tancat en ell mateix. Que s'ha de tenir en compte l'aspecte social (igualtat d'accessibilitat per a totes les comarques com a objectiu), i també l'econòmic (el manteniment de la població en determinades zones permet l'explotació dels recursos d'aquestes que beneficien el conjunt de la població). Es refereix principalment a les zones d'Alta muntanya.

Tot això haurà d'estar reforçat per una xarxa de punts centrals distribuïts per tot el territori que serveix de suport per al seu equilibri (les capitals de comarca).

Aquestes directrius proposen també una qualificació de Catalunya en zones. Qualsevol tipificació del territori és perillosa ja que condemna cada zona a unes "vocacions". De totes maneres la que proposa coincideix amb una realitat punyent, però que hi és i que no es pot deixar de cantó. En resum, apareixen principalment tres grans zones:

	% població	% territori
I. zones de concentració	71	6,5
II. zones de desenvolupament	25,5	53
III. zones deprimides i d'alta muntanya	3,5	40,5

Per al Delta de l'Ebre s'intenta una "zona de desenvolupament selectiu" que he assimilat a les de desenvolupament i possiblement significa una justificació per a no potenciar la seva industrialització i, per tant, legitimar la utilització de les seves "aigües sobrants" per a enviar a la concentració tarragonina (minitransvasament) o a la barcelonina.

Com a zones de desenvolupament també he inclòs les denominades com "d'estancament industrial" i que coincideix amb les valls altes del Llobregat i del Fresser (Bergadà i Ripollès). Amb la revolució industrial, al llarg del riu es van anar establint indústries principalment tèxtils i metal·lúrgiques, aprofitant l'aigua abundant a la zona, així com l'energia elèctrica que molt sovint se'n fabricaven elles mateixes. Són típiques les "colònies" de treballadors que els mateixos empresaris establien prop de les fàbriques buscant un millor "clima social". Actualment amb la crisi del tèxtil moltes d'aquestes fàbriques han quedat obsoletes essent greu el problema de l'atur en aquestes valls.

Però precisament davant la crisi actual de l'energia i de l'escassetesa d'aigua a causa de la gran aglomeració del litoral, aquestes zones disposen de recursos renovables que haurien d'aprofitar-se per al seu relleu. Precisament en altres apartats parla del foment dels aprofitaments dels recursos industrials integrats en la comarca així com de l'explotació de salts petits i d'embossaments localitzats, a més de l'autogeneració d'energia.

Respecte a l'agricultura en concret, en el document s'indica que "s'haurà de potenciar perquè desenvolupi al màxim la seva capacitat de constituir una forma de vida estable i progressiva". Però és l'agricultura una forma de vida? Evidentment la frase ben bucòlica és un índex de la visió urbana del problema. Se subratlla també el paper estratègic de l'agricultura com a "proveïdora d'aliments i preservadora de l'estructura territorial".

Però la *bomba* es troba en la definició de l'agricultura periurbana del Maresme, del Baix Llobregat i del Baix Camp com d'una agricultura *residual*. En aquestes zones es protegirà l'activitat agrària però "donant sempre prioritat als imperatius industrials i urbans". Com queden els objectius de desconcentració d'aquestes àrees? Per a què hauran servit les accions dels darrers temps dels agricultors de la Unió de Pagesos d'aquestes zones? Aquesta agricultura certament és residual, però no en el sentit que utilitza el redactat d'aquestes directrius que comentem, sinó que és residual en el sentit de persistent, que-no-es-podrà-esbor-

rar, que aguantarà fins el darrer moment. A més aquesta agricultura és la que s'ha de definir com a estratègica ja que subministra productes frescos i a més en cas de conflicte, la ciutat continuaria menjant encara que no arribessin subministres de les zones valenciana, murciana o d'Almeria. Per a definir l'agricultura progressiva s'obliden d'aquestes zones periurbanes, el que és lògic si sols són residuals però per què s'obliden del Delta de l'Ebre, el principal centre hortícola de Catalunya? Per a poder treure l'aigua sense majors escrúpols?

Fins i tot s'arriben a definir les diferents zones agrícoles catalanes segons el percentatge de població activa agrària, quan lògicament en un pla territorial s'ha de pensar especialment en les rendibilitats segons els diferents tipus de sòls o circumstàncies meteorològiques, però aleshores tornariem sobre les ja tantes vegades citades comarques privilegiades del litoral, les "residuals" precisament.

És una llàstima també que aquestes directrius s'hagin oblidat de les diferents propostes que els agricultors han estat presentant durant els darrers temps per a la defensa dels seus sòls agrícoles:

- establiment de polígons agrícoles amb les seves dotacions d'aigua, desguassos, energia elèctrica, tancats, camins interns... en les zones d'alta densitat de població.
- Banc del Sòl per a controlar la compra de sòl agrícola per part dels no agricultors (com ja existeix a diferents països europeus).
- Llei de Cúmul per la qual a cada comarca cap comprador podrà adquirir més terra que la permesa.
- Llei de finques millorables adaptada a la realitat catalana, ja que els nivells que usa com a màxim corresponen a Andalusia.

És positiu, en canvi, el fet que a nivell municipal s'haurien de definir i localitzar cartogràficament, i amb detall suficient, la superfície agrària (fins el moment sols es pot definir com a sòl no urbanitzable). Tracta també de la importància de preservar els sòls més productius i que s'ha de realitzar un inventari de classes agrològiques. Aquí cal afegir que amb les noves tècniques agronòmiques de reg localitzat, i sota plàstic o vidre, s'ha de complementar amb un mapa climatològic en poder-se independitzar el cultiu del sòl.

Finalment tracta del problema més conflictiu, que treu espurnes, del que defineix com a "coll d'ampolla del desenvolupament", de l'aigua.

Ja que una zona escassa en recursos no atraurà indústria; en el text que es comenta es repeteix varies vegades que "s'ha d'assegurar la disponibilitat d'aigua, en tots els casos, a fi que no limiti els assentaments".

Compte! es parteix sempre del principi que l'aigua es gasta, quan no és així: l'aigua es contamina i descontaminar-la suposa un cost. L'aigua neta té un preu que s'ha de pagar. Enlloc del text apareix l'obligació que qui contamina ha de pagar (tot i que 4 pàgines es dediquen a l'aigua i 3 i mitja a la conservació ecològica). La depuració, en canvi, queda escrit, ha de ser pagada per tots.

Queda subratllada també la gravíssima situació de Tarragona i de Barcelona; es pren nota dels excedents d'aigua del Segre i de l'Ebre, mentre que el consum es produeix al litoral. S'afirma el principi de *solidaritat entre conques* i també que l'aigua no ha de limitar cap assentament. Conclusió ben clara: Les 3.000 *hes* de sòl industrial de la zona de Tarragona s'han de dotar d'aigua; per tant la indústria i la població a la zona podrà triplicar. És a dir, que aquesta i el Baix Llobregat no es desconcentraran.

Fins s'arriba a citar que els agricultors hauran d'utilitzar tècniques de reg que aprofitin millor l'aigua. Serà per a poder reduir les seves concessions d'aigua per al reg?

Per acabar, una part important es dedica a la salvaguarda dels aqüífers, a la limitació dels pous d'extracció d'àrids, a limitar la sobre-explotació dels aqüífers que produeix la intrusió marina, a reduir la infiltració d'aigües contaminades, al problema de la recàrrega dels aqüífers...

BIBLIOGRAFIA

1. CEP. L'agricultura Catalana. Barcelona 1980. 275 pp.
2. JORNADES D'URBANISME I AGRICULTURA. Dies 23 i 24 de setembre de 1980. Lleida. Varies Ponències.
3. MORELL, RAMON. Aspectes econòmics del procés d'urbanització de la plana de Lleida. Jornades d'Urbanisme i Agricultura 23-24 setembre 1980. Lleida.
4. OCDE. L'agriculture face aux politiques d'utilisation du sol. Paris 1976, 93 pp. L'agriculture dans l'aménagement des aires peri-urbaines. Paris 1979, 109 pp.
5. UNIO DE PAGESOS. Reflexions i propostes per a una política d'ordenació i protecció de l'agricultura al Baix Llobregat. Nov. 1980 24 pp. Per la defensa de l'espai agrari a la Comarca del Maresme 32 pp. L'ordenació del territori: L'agricultura en comarques densament poblades. (Primeres Jornades del Maresme. 1979) Barcelona 1980. 185 pp. Agricultura i Urbanisme. L'aigua un bé limitat i escàs (Segones Jornades del Maresme. 1980) Sense publicar. Sobre agressions al medi rural, especialment les comunicacions de Manel Canes i Ismael Santoja. Segon Congrés 1979. Ponències de La Terra i L'aigua. Barcelona 1980. 152 pp. La Terra. Varis articles anys 1980 i 1981.
6. VIDAL, TOMAS. Atlas Sòcio-Econòmic de Catalunya. Barcelona 1980.